

De Oude Ley

Colofon

De Oude Ley is het blad van de KNNV-afdeling Tilburg en wordt toegezonden aan alle leden. Bovendien ontvangen de leden het landelijke KNNV-blad 'Natura'.

Redactie

Redactie : Rob Vereijken, Alie Stofberg en Theo Peeters.

Opmaak : Berry Staps.

Omslag : Foto- Bart Horvers, Vormgeving Joost Horvers

Redactieadres: Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg, rob.vereijken@planet.nl

Tekst het liefst in een word-bestand; foto's, illustraties en kaartjes graag als bijlage meesturen.

Kopijdata voor de Oude Ley: 21 februari, 21 mei, 21 augustus, 21 november.

ISSN: 1 381 – 852X | Oplage: 375 exemplaren.

Bestuur KNNV-afdeling Tilburg:

Voorzitter: vacature

Secretaris: Marie-Cécile van de Wiel

Veldhovenring 27

5041 BA Tilburg

013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl

Penningmeester: Huub Claessen

Postbus 169

5050 AD Goirle

06 – 24633736 | penningmeester@tilburg.knnv.nl

Activiteiten:

Stella Wesel

Gluckstraat 41

5011 VE Tilburg

013 – 4552870 | swesel@beatrix-college.nl

Bestuurslid:

Varno Morseld

Van Malsenstraat 35

5051 CB Goirle

013 – 5347801 | vmorseld@wxs.nl

Bestuurslid/

Jeffrey Raymakers

Zuid-Oosterstraat 51

5014 BC Tilburg

013 – 5437712 | jeffrey.raymakers@gmail.com

Coördinatoren van commissies en website

Excursiecommissie

Stella Wesel

Cursuscommissie KNNV/IVN

Marie-Cécile van de Wiel

Website

Jeffrey Raymakers:

Website van de afdeling www.knnv.nl/tilburg

Inhoud

De Oude Ley 2016, nr. 4

KNNV-nieuws	2
Agenda	4
Canadese ganzen met een halsband in de Reeshof	12
Dode Eiken op plagterrein	17
Twee bijzondere eendagsvliegen in de Dongevallei	20
Museumnieuws	24
Witte gij ut?	26
IVN-wandelingen	28

Lezingen van start!

Zoals al enkele jaren gebruikelijk, start op de tweede dinsdag van oktober (11 oktober) het lezingenseizoen van 2016 – 2017.

U treft in deze Oude Ley de flyer aan en uiteraard staat deze ook op de website. Onze KNNV-afdeling verzorgt 3 lezingen, Wega brengt 2 lezingen in en IVN-Tilburg organiseert voor de eerste keer ook een lezing. De lezingen zijn gratis toegankelijk. We hopen u regelmatig op de lezingenavond te ontmoeten!

Expositie Natuur-fotografie

Tentoonstelling van werkgroep Natuurfotografie

De leden van de werkgroep Natuurfotografie hebben alle seizoenen vastgelegd in de Loonse en Drunense Duinen. De mooiste foto's worden van 15 oktober t/m 8 januari 2017 geëxposeerd in de Potviszaal van Natuurmuseum Brabant.

Op 15 oktober om 15.00 uur wordt deze geopend. U ontvang hiervoor nog een uitnodiging. U kunt ook op een rustiger moment de tentoonstelling bekijken, met uw KNNV-pas hebt u immers gratis toegang tot Natuurmuseum Brabant.

Boek 12,5 jaar Stadsnatuur

In de vorige Oude Ley las u over de aanleiding om dit boek uit te geven. De redactie vordert met de werkzaamheden en heeft inmiddels tekst + foto's afgeleverd bij de vormgever. Zoals het er nu uitziet, zullen alle hoofdeden van de afdeling een exemplaar ontvangen.

Mocht u het boek als cadeautje willen geven, dan zijn ze ook los

te koop in de winkel van Natuurmuseum Brabant, Gianotten en Livius – De Zevensprong. In de Tilburgse Koerier zal extra aandacht aan de uitgave van het boek geschonken worden.

De redactie verwacht het boek in november te kunnen presenteren. U ontvangt hierover per mail nog een uitnodiging. Leden zonder email ontvangen de uitnodiging per post.

Voor vragen kunt u terecht bij het secretariaat: ✉ secretaris@tilburg.knnv.nl

Uitrijkaarten Knegtel parkeer-garage

Bezoekers van Natuurmuseum Brabant, ook de avondbezoekers, parkeren de auto meestal in parkeergarage Knegtel. Als service naar onze bezoekers is aan de receptie een uitrijkaart te koop voor € 4,-. Dit is na 2 uur 20 minuten al voordeliger dan gewoon parkeren. De kassa van de receptie is open tot ongeveer 21.00 uur. Pinnen wordt op prijs gesteld.

**Cursus
mossen en
vogels**

Aan het begin van 2017 hopen we twee nieuwe cursussen aan te bieden: één over mossen en één over vogels. Dit najaar worden de cursussen verder uitgewerkt. De start van de vogelcursus is voorlopig gepland eind januari 2017.

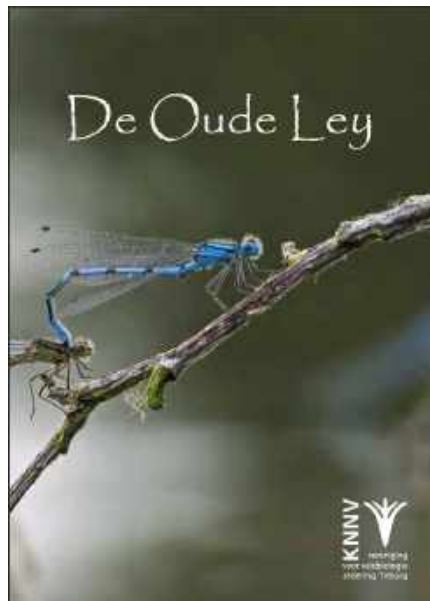
Een mossencursus is al heel lang niet meer georganiseerd.

Het programma is ook voor de beginnende mossenliefhebber. Naast enkele avonden in het natuurmuseum bestaat het programma ook uit diverse excursies. Deze cursus start waarschijnlijk in februari. In de volgende Oude Ley volgt uitgebreidere informatie over de inhoud en het programma van de beide cursussen.

**Toekomst
Oude Ley**

Op 20 september is een extra algemene ledenvergadering gehouden. Op de agenda twee onderwerpen: het opnieuw in stemming brengen van de in januari voorgestelde contributieverhoging en de toekomst van onze Oude Ley. De voorgestelde contributieverhoging is

aangenomen. Dat betekent dat per 1-1-2017 de contributie voor gewone leden € 30,- bedraagt, huisgenootleden blijven €12,50 betalen. De meeste leden hebben gekozen voor een digitale versie van de huidige in kleur opgemaakte Oude Ley, die nu al op de website van onze afdeling te bekijken is. Het omvormen van het systeem van de Oude Ley van papier naar grotendeels digitaal, is uiterlijk 1 januari 2018 gereed. We hopen het in de loop van 2017 goed voorbereid te hebben, zodat het al eerder ingevoerd kan worden. Uiteraard wordt contact opgenomen met de leden die geen digitale versie willen of kunnen ontvangen. Voor hen is er een oplossing die toezending van de papieren zwartwituitgave mogelijk maakt.

Agenda

Datum	Onderwerp
2 oktober	Kildonkse watermolen en kasteel Heeswijk
7 oktober	Vrijdagwandeling Oirschotse heide
11 oktober	Lezing: De dieren van Jeroen Bosch / Thijs Caspers
16 oktober	Openbare vogeltrekdag
22 oktober	Paddenstoelenexcursie Sparrenrijk
8 november	Lezing: Jupiter, de grootste (gas)planeet van ons zonnestelsel / Jan Hermes en Wil van der Veer
11 november	Vrijdagwandeling Oude Hondsborg
20 november	De Geelders met bijzondere aandacht voor mossen
9 december	Vrijdagwandeling 'Van de Donge naar de Dommel'
13 december	Lezing: De terugkeer van 'grote' dieren in Brabant / Bram Houben
17 december	Chaamse bossen
8 januari	Midwinterwandeling in Plantloon, Waalwijk
10 januari	Lezing: Een vliegende kraai vindt altijd wat / Gerard Compiet
13 januari	Vrijdagwandeling Noorderbos
17 januari	Presentatie reisverslag Suriname
29 januari	Busexcursie 'Overwinterende vogels in de Delta'
14 februari	Lezing: New Horizons bij Pluto/ Jos Loonen
14 maart	Lezing: De opgraving van Lars, een Mosasaurus uit de ENCI / John Jagt

Toelichting op de agenda

KNNV-excursies en -avonden zijn in principe bestemd voor KNNV-leden. Wilt u deelnemen maar bent u geen lid, neem dan contact op met het secretariaat (☎ 013 - 5436541). De vertrekpunten naar de excursieterreinen zijn in de buurt van de betreffende uitvalswegen uit

Tilburg. Er is voldoende parkeergelegenheid voor auto of fiets, zodat we met een minimum aantal auto's verder rijden naar het excursiedoel.

Voor de autoritten adviseren wij een onkostenvergoeding van € 0,20 per kilometer. Dit evenredig verdeeld over de chauffeur en het aantal meerrijders. En neem bijvoorbeeld voor de heen- en terugreis altijd een paar droge schoenen mee, zodat de chauffeur van de auto niet met een vervuild auto interieur blijft zitten na de rit. Het is verder gewenst mee te nemen: verrekijker, loep en bij langere excursies eten en drinken.

Bij een aantal excursies is aanmelden vooraf noodzakelijk. Soms in verband met vervoer of voor een afspraak met een terreinbeheerder of een andere reden. Doe dit dan ook, tijdig, voor de vermelde datum, zodat de excursieleider hiermee ook tijdig is geïnformeerd. Bij extreem slecht weer kan de excursieleid(st)er besluiten de excursie niet door te laten gaan.

Bel bij twijfel de excursieleid(st)er. Ook voor nadere informatie kunt u bij hem/haar terecht. Alle andere activiteiten zijn voor iedereen toegankelijk. Heeft u wensen om eens naar een bepaald gebied te gaan, of een bepaald thema, of andere ideeën, laat het ons a.u.b. weten, zodat wij deze wensen in ons programma kunnen opnemen. Hopelijk tot ziens op een van onze excursies.

2 oktober Zondag

Onderwerp	Kildonkse watermolen en kasteel Heeswijk
Tijd	9.00 uur - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Opgeven vóór 25 september bij Ben Akkermans (☎ 013 - 5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl). Afstand 75 km. v.v.
Omschrijving	<p>De molens van Kildonk zijn een unieke combinatie van wind- en watermolen. Zij staan beide tegenover elkaar aan de oevers van een zijtak van het riviertje de Aa. De windmolen wordt gebruikt voor het malen van graan en de watermolen is een oliemolen. Bij de molens is een klein bezoekerscentrum en een cafetaria waar we een kop koffie kunnen nemen. Wanneer er een rondleiding is in de molen wordt er een bijdrage van € 4,50 gevraagd. Hierna gaan we naar kasteel Heeswijk waar we om 13.00 uur kunnen aansluiten bij een rondleiding. Na afloop hiervan kunnen we nog een wandeling maken in de omgeving van het kasteel.</p> <p>Tip: vergeet uw fotocamera niet. Er is een mogelijkheid om per fluisterboot naar het kasteel Heeswijk te gaan. Deze vertrekt om 10.30 uur vanaf de molen. Kosten zijn € 6.00. De kosten voor het bezoek aan het kasteel zijn € 10.00. Museumkaarthouders gratis. Leden van Stichting het Brabants Landschap ook gratis op vertoon van een geldige jaarkaart.</p>

7 oktober Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Oirschotse heide
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Voor meer info: Ben Akkermans (☎ 013 - 5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl).
Omschrijving	Met Geert Willemen van de geologische werkgroep van onze KNNV, brengen we een bezoek aan een gebied waar wij als vereniging maar weinig gebruik van hebben gemaakt. Mede omdat de Oirschotse heide altijd gebruikt werd als militair oefenterrein. Door de inkrimping van ons leger is het nu wat rustiger geworden op de heide. Een goede gelegenheid om er een wandeling te gaan maken.

11 oktober Dinsdag

Onderwerp	Lezing: De dieren van Jeroen Bosch
Tijd	Aanvang lezingen 20.00 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant Spoorlaan 434 5038 CH Tilburg Museumcafé open 19.30 uur Toegang gratis! 013-5353935 natuurmuseumbrabant.nl
Lezing door	Thijs Caspers
Omschrijving	Op de werken van Jeroen Bosch staan duizenden dieren afgebeeld. Bekende inheemse als vogels of konijnen, maar ook uitheemse zoals de giraf en de olifant. En dan zijn er nog de fabel- en fantasiedieren. Stuk voor stuk zijn ze geschilderd met een reden: ze symboliseren menselijke eigenschappen als zinnelijkheid, mateloosheid, hebberigheid of bandeloosheid. Met die kennis, die Thijs Caspers u vanavond aanreikt, krijgen de schilderijen een extra dimensie. U kunt die nieuw opgedane kennis direct toepassen in de naastgelegen tentoonstelling 'De dieren van Jeroen Bosch!'

16 oktober Zondag

Onderwerp	Openbare vogeltrekdag
Tijd	7.30 tot ± 15.00 uur.
Locatie/Vertrek	Op de brug van de Meierijbaan over het Wilhelminakanaal, het fietspad naar Moergestel.
Contact	Ad Kolen (☎013 - 4560694) heeft deze dag de coördinatie.
Omschrijving	Als de zomer op zijn einde loopt en het gure najaar weer begint, gaan veel vogelsoorten door voedselgebrek op weg naar zuidelijke oorden. De ene soort gaat tot aan Zuid-Afrika zoals de Ooievaar en de Boerenzwaluw, andere soorten zoals Vinken en lijsterachtigen vertrekken naar het zuiden van Europa of Noord-Afrika. Ieder jaar telt de vogelwerkgroep enkele dagen de aantallen vogels die hier passeren. In de morgen zijn dat hoofdzakelijk Vinken, Veldleeuweriken en Aalscholvers. Later op de dag vooral bij mooi warm weer gaan de roofvogels op trek. Leden van de KNNV-vogelwerkgroep zijn de gehele dag op de brug over het Wilhelminakanaal aanwezig voor zo'n telling. U bent hierbij van harte welkom om dit fascinerende schouwspel mee te maken. Vooral de eerste uren in de ochtend geeft de grootste concentratie aan vogels.

22 oktober Zaterdag

Onderwerp	Paddenstoelenexcursie Sparrenrijk
Tijd	9.00 ± 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk/Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	Anneke Bruijnzeels (☎ 013 - 4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl).
Omschrijving	Onder leiding van Jacques Smout bezoeken wij Sparrenrijk bij Boxtel. Het is een gevarieerd bosgebied met fraaie lanen. Het is zeer rijk aan paddenstoelen en wordt door de paddenstoelenwerkgroep al jaren bezocht.

8 november Dinsdag

Onderwerp	Lezing: Jupiter, de grootste (gas)planeet van ons zonnestelsel
Tijd	Aanvang lezingen 20.00 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant Spoorlaan 434 5038 CH Tilburg Museumcafé open 19.30 uur Toegang gratis!
Lezing door	Jan Hermes en Wil van der Veer
Omschrijving	Ruim vier miljard jaar geleden werd ons zonnestelsel gevormd. Daarbij ontstonden onder andere de planeten en dwergplaneten. Jupiter is de grootste planeet en is, met vier maantjes, een lust voor het oog. Maar wat weten we eigenlijk van deze koude gasplaneet? Hoe komen we aan deze kennis? Gaat het onderzoek door? Wat zijn de laatste nieuwtjes? Jan Hermes en Wil van der Veer nemen u mee op reis in dit kleine fascinerende gedeelte van het heelal.

11 november Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Oude Hondenberg
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg. Afstand: ± 20 km.; wandelafstand ± 5 km.
Contact	Stella Wesel (✉ swesel@beatrix-college.nl of ☎ 06 - 27055446).
Omschrijving	Beeldbepalend voor de Oude Hondenberg is de Reusel. Deze beek slingert met grote bochten door het bos en staat in verbinding met het Rietven. In dit ven vallen meteen de drijvende boomstammen op. Hier houdt men een oude conserveringswijze in ere, het zogenaamde 'wateren'. Na 2 jaar wordt het hout er een stuk harder en duurzamer door. Het grootste deel van de bossen op de Oude Hondenberg is gemengd van samenstelling met Grove den, berk en Zomereik en een goed ontwikkelde struiklaag van Sporkehout en Lijsterbes. Het bosbeheer komt vooral neer op bestrijding van de Amerikaanse eik. Niet zozeer omdat deze boomsoort van oudsher niet in Nederland voorkomt, maar omdat hij woekert, met als gevolg dat voor andere bomen en struiken geen plaats over blijft.

20 november Zondag

Onderwerp	De Geelders met bijzondere aandacht voor mossen
Tijd	8.45 - 13.00 uur
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Aldi, Spoordijk / Doornbossestraat, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer opgeven bij Anneke Bruijnzeels (☎ 013 - 4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl).
Omschrijving	<p>Onder leiding van Kees van Kessel bezoeken wij de Geelders. Wij treffen Kees om 9.30 uur bij de parkeerplaats bij het Groene Woud, Kasterensestraat 23, 5298 NL Liempde. Samen met het Marggraff gedeelte is het bijna 300 ha groot. Het bestaat uit bos, veelal geplant op rabatten, graslanden, een heideterrein(tje) en dreven. In de bodem zit leem dat plaatselijk dagzoomt. Het is daarom vaak nat. Om mossen in sloottaluds te bekijken moet men de sloot in en laarzen zijn dan nuttig en een loupe onmisbaar.</p> <p>De mossenwerkgroep KNNV-afdeling Eindhoven heeft vooral in 2010 het gebied op mossen geïnventariseerd. In totaal werden 208 mossoorten aangetroffen. Het verslag is te downloaden via</p> <p>🌐 http://www.knnv.nl/eindhoven/documenten/verslag-degeelers.pdf</p>

9 december Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling 'Van de Donge naar de Dommel'
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Plusmarkt Tilburg. Voor wie zelf direct naar het vertrekpunt wil gaan: om 9.15 uur vanaf het Riels Hoefke.
Contact	Ben Akkermans (☎ 013 - 5362107 of ✉ b.a.r.akkermans@planet.nl).
Omschrijving	Met Ben Akkermans wandelen we dwars over de Regte heide vanaf het beekdal van de Oude Leij naar het beekdal van de Poppelsche Leij. Op het hoogste punt van de wandeling passeren we de waterscheiding tussen de Donge en de Dommel. Vanaf hier hebben we een mooi uitzicht over de winterse heide. Het Brabants landschap heeft langs de Nieuwkerkedijk een aantal percelen ingericht met kruidenrijke vegetaties. Dit werkt als een magneet op allerlei vinkensoorten die hiervan profiteren. Neem daarom uw verrekijker mee.

13 december Dinsdag

Onderwerp	Lezing : De terugkeer van 'grote' dieren in Brabant
Tijd	Aanvang lezingen 20.00 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant Spoorlaan 434 5038 CH Tilburg Museumcafé open 19.30 uur Toegang gratis! 013-5353935 natuurmuseumbrabant.nl
Lezing door	Bram Houben
Omschrijving	Het gaat goed met de grotere wilde dieren in Nederland. Binnenkort komt het Edelhert terug in Brabant en ook de Wisent, Otter, Wild zwijn en Bever maken hun rentree. Dit gaat echter niet allemaal vanzelf. Achter de schermen wordt hard gewerkt aan een goede maar ook breed gedragen toekomst voor deze soorten in de Nederlandse natuur. Dit gebeurt onder andere door ARK Natuurontwikkeling. Tijdens de lezing van vanavond gaat Bram Houben van ARK in op de terugkeer van het Edelhert in het Groene Woud.

17 december Zaterdag

Onderwerp	Chaamse bossen
Tijd	9.00 ± 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Burgemeester van de Mortelplein bij de Spar, Tilburg.
Contact	In verband met vervoer aanmelden bij Pieter Müller (☎ 013 - 4678438 of ✉ pmueller@xs4all.nl).
Omschrijving	Ooit bestond het gebied uit zandverstuivingen en natte heide met verschillende vennen. Veel van deze heideterreinen zijn tussen 1900 en 1934 ontgonnen en bebost met voornamelijk Grove den.

Putven (foto Ben Akkermans)

Het gebied werd ontwaterd en te natte plekken werden omgezet in grasland. Hieraan heeft het bos zijn verrassende afwisseling te danken. De plantengroei van het gebied is echter arm en bestaat, vooral langs de paden, uit heischrale vegetatie.

In het eerste decennium van de 21e eeuw werden de voormalige landbouwgebieden teruggebracht in de oude staat en werd het gebied ook weer natter gemaakt. In het brongebied van de Chaamse beken werd het water vastgehouden. Ook werden de oorspronkelijke vennen weer uitgegraven en in de aldus ontstane moerasgebieden kunnen veel oorspronkelijke planten en dieren terugkeren. De wandeling voert ons door een landschap met bos, open agrarisch gebied en heidevelden met vennetjes. Aan de rand van dit gebied liggen verschillende graslanden die voor verrassende uitzichten zorgen.

8 januari 2017 Zondag

Onderwerp	Midwinterwandeling in Plantloon, Waalwijk
Tijd	10.00 - 15.30 uur.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats bij zwembad de Drieburcht, Wagnerplein, Tilburg.
Contact	Om de horecagelegenheden op tijd door te geven hoe groot de groep is die ze kunnen verwachten en in verband met vervoer, graag vóór 6 januari 2017 opgeven bij Anneke Bruijnzeels (☎ 013 - 4555711 of ✉ annekebruijnzeels@hotmail.nl).
Omschrijving	We starten het nieuwe jaar weer met het drinken van een kopje koffie bij het Galgenwiel, Burgemeester Smeelelaan 124, Waalwijk. Hier bestaat de mogelijkheid elkaar veel goeds toe te wensen voor 2017. Na de koffie maken we een wandeling in Plantloon en kunnen we gezellig bijpraten over de belevenissen van het afgelopen jaar en de plannen voor het nieuwe jaar. Plantloon is een onderdeel van het Nationaal Park De Loonse en Drunense Duinen. Het bosrijke Plantloon met zijn statige lanen, middeleeuwse hoeves, dijkjes en liefelijke graslanden kent een eeuwenoude geschiedenis. Het vormt een sterk contrast met het dynamische stuifzand verderop. Aan het eind van de wandeling is er zoals gebruikelijk gelegenheid om een hapje te eten (dit is echter geen must).

10 januari Dinsdag

Onderwerp	Lezing: Een vliegende kraai vindt altijd wat.
Tijd	Aanvang lezingen 20.00 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant Spoorlaan 434 5038 CH Tilburg Museumcafé open 19.30 uur Toegang gratis! 013-5353935 natuurmuseumbrabant.nl
Lezing door	Gerard Compiet
Omschrijving	Van oudsher staan zwarte vogels te boek als bringers van ongeluk, ziekte en dood. Ook in onze tijd hebben kraaiachtigen geen geweldige reputatie. Gerard Compiet laat juist de andere kant van deze interessante dieren zien. Hij toont o.a. hun grote leer- en aanpassingsvermogen, hun sociale leefwijze, hun manier van voedsel verzamelen en de broedbiologie. Voorts brengt Compiet iedere soort afzonderlijk (Zwarte en Bonte kraai, Roek, Kauw, Raaf, Gaai, Ekster en Notenkaker) voor het voetlicht.

13 januari Vrijdag

Onderwerp	Vrijdagwandeling Noorderbos
Tijd	9.00 - 13.00 uur.
Locatie/Vertrek	Hoofdingang van het Noorderbos aan de Stokhasseltlaan. Vanuit Tilburg de Stokhasseltlaan volgen richting Loon op Zand en buiten de bebouwde kom de eerste verharde weg rechts inslaan. Dat is juist voorbij de bocht naar rechts, onder een hoogspanningsmast.
Contact	Ad Kolen (☎ 013 - 4560694 / 06 - 40284868 of ✉ adkolen@kpnmail.nl). Wandelafstand ± 5 km.
Omschrijving	Het Noorderbos is aangelegd op de voormalige vloeivelden van de waterzuivering van de stad. Tientallen jaren werd hier het afvalwater van de grootste verontreinigingen ontdaan en via de Zandlei afgevoerd naar de Maas. Er is nog veel zichtbaar in het gebied wat aan die tijd herinnert. Het Noorderbos is ontworpen door H+N+S Landschapsarchitecten Utrecht in 1999. Het ontwerp accentueert de rechte lijnen van de in stand gehouden vloeivelden. De dubbele eikenlanen en de betonelementen benadrukken dat nog eens. In het Noorderbos is een aantal andere boomsoorten aangeplant dan die in de omgeving staan. Er is gekozen voor een eikenhakbos en gemengd parkbos. Centraal in het gebied bevindt zich een populierenbos. Samen met de oude aanplanten bij het slibdepot zorgen ze voor veel overgangen die aantrekkelijk zijn voor vele vogelsoorten en zoogdieren evenals het toenemende aantal soorten planten en insecten. Sinds het openingsjaar 2003 voert Ad Kolen vogeltellingen uit in het Noorderbos en bestudeert ook de overige flora en fauna en wil die kennis deze morgen met de aanwezigen delen.

17 januari Dinsdag

Onderwerp	Reisverslag Suriname
Tijd	20.00 uur.
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant.
Omschrijving	Afgelopen februari bezochten Leo van Zeeland, Jan van Laarhoven, Will van Sprang, Peter van den Dries en Ben Akkermans Suriname. Aan de hand van foto's willen zij u meenemen naar dit prachtige land met veel natuur, vriendelijke mensen en lekker eten. U krijgt hiermee een indruk van Paramaribo, het Voltzberggebied de streek van Saramacca en het landbouwgebied Nickerie. Aan het einde van hun reis werd het strand van Matapica bezocht waar de Krapé schildpadden hun eieren leggen. Paul van Wielink ging een maand later naar Suriname, en ook Paul wil ons op deze avond wat van zijn indrukken van Suriname tonen.

29 januari Zondag

Onderwerp	Busexcursie 'Overwinterende vogels in de Delta'
Tijd	8.00 uur - gehele dag.
Locatie/Vertrek	Parkeerplaats Plusmarkt, Burgemeester van de Mortelplein, Tilburg.
Omschrijving	Het leuke van vogels kijken vanuit een bus is de hoogte van waaruit je op het landschap kijkt, maar vooral ook het gezamenlijk beleven. Wat de één niet ziet, merkt de ander wel op! Locaties als Willemstad, Hellegatsplaten, Caissons, de Prunjepolder en de Brouwersdam zullen u verwonderen door hun vogelrijkdom. Meer info in de volgende Oude Leij.

14 februari Dinsdag

Onderwerp	Lezing: New Horizons bij Pluto
Tijd	Aanvang lezingen 20.00 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant Spoorlaan 434 5038 CH Tilburg Museumcafé open 19.30 uur Toegang gratis! 013-5353935 natuurmuseumb brabant.nl
Lezing door	Jos Loonen
Omschrijving	Op 15 juli 2015 passeerde de Amerikaanse satelliet New Horizons de dwergplaneet Pluto. Het overseinen van de resultaten van die ontmoeting duurde meer dan een jaar. Wat we tot dan toe alleen maar kenden als een stipje zonder detail werd in die korte tijd een echte wereld, met bergen, kraters, kloven en ijswoestijnen. In de lezing, die voor iedereen te volgen is, maakt u kennis met een woeste, raadselachtige ijswereld, waarvan we langzamerhand steeds meer begrijpen.

14 maart Dinsdag

Onderwerp	Lezing: de opgraving van Lars, een Mosasaurus uit de ENCI
Tijd	Aanvang lezingen 20.00 uur
Locatie/Vertrek	Natuurmuseum Brabant Spoorlaan 434 5038 CH Tilburg Museumcafé open 19.30 uur Toegang gratis! 013-5353935 natuurmuseumbrabant.nl
Lezing door	John Jagt
Omschrijving	In 2020 zal de winning van mergel door de ENCI in Zuid-Limburg worden beëindigd. Het landschap zal dan volgens het “Plan van transformatie van de ENCI” ingrijpend veranderen. Voor velen een heuglijke ontwikkeling. Toch heeft deze groeve veel informatie opgeleverd over de geologie van dit gebied. Met name belangrijke vondsten van de Mosasauriërs bereikten de media. Het geologische verhaal van vanavond gaat over de laatste grote vondst uit de ENCI-groeve: Lars, een nog niet-volgroeid exemplaar van <i>Mosasaurus Hoffmanni</i> . John Jagt, conservator paleontologie, vertelt op boeiende wijze over de opgraving

Mosasaurus (foto Natuurmuseum Brabant)

Canadese ganzen

met een halsband in de Reeshof

Guido Stoker

Canadese ganzen het jaar rond

De Canadese gans is een vaste bewoner van de Reeshof geworden. De ganzen worden maandelijks geteld en de afgelopen jaren bestond de winterpopulatie van de Canadese gans in de Reeshof en directe omgeving uit 400-450 exemplaren. Elk jaar broeden er ca 50-60 paartjes, die elk een nest van 4-7 eieren groot kunnen brengen.

Behalve de Vos (die in de Dongevallei een burcht heeft) en kraaien die wel eens een donsjong verschalken, kent de gans in de stad nauwelijks natuurlijke vijanden. Als dat elk jaar maar aanfokt, zouden er binnen de kortste keren grote aantallen ganzen in de woonwijk rondlopen. Daarom worden er in het begin van het broedseizoen in de Dongevallei uit een aantal nesten eieren geraapt (uit de nesten verwijderd). In elk nest blijven 1 of 2 eieren liggen, omdat anders de ganzen opnieuw met eierleggen beginnen. De ganzen eten vooral eiwitrijk gras dat in de Dongevallei, kleinere parken in de omgeving en langs de berm van straten volop te vinden is. In het voorjaar zie je ze ook op het jonge, frisse gras van de boerengraslanden en in ontkiemende maïsackers in de omgeving. Gedurende de herfst en winterperiode grazen ze op de stoppel van ge oogste landbouwgewassen. De grote waterplassen nabij het winkelcentrum Dalemprovenade en langs de Marlestraat vormen de belangrijkste slaapplekken voor de Reeshof-ganzen.

Overlast en schade

Veel mensen vinden het mooie vogels en stellen die natuur in hun directe woonomgeving erg op prijs. Maar niet iedereen is even blij met de Canadezen. In de voorjaarsmaanden februari/maart tijdens de baltsperiode maken ze 's nachts vrij veel lawaai.

Ook verontreinigen ze met hun mest de gazons in de parken en wegbermen. Die mest bestaat overigens hoofdzakelijk uit onverteerd gras en is dus niet milieuvriendelijk, maar veel mensen vinden het een beetje 'vies'. Ook zouden ze door hun graasgedrag langs de drukke wegen zorgen voor verkeersonveiligheid. Door hun bezoek aan de landbouwgronden veroorzaken ze soms schade aan de gewassen. Dat is de reden dat de overheid bezig is met het maken van beleid om de overlast door overzomerende ganzen en ganzen die jaarrond in Nederland aanwezig zijn te beperken. Dat kan, naast het intensiveren van het eieren rapen, misschien ook leiden tot beheermaatregelen als afschot door jagers. Beide maatregelen zijn overigens nu wettelijk ook al mogelijk, maar de Provincie wil dat beleid beter onderbouwd zien. Daarom worden er tellingen verricht. Waar komen door het jaar heen de ganzen voor en in welke aantallen?

Pootring en halsband

Een nieuwe methode van populatie-onderzoek is het 'ringen' van ganzen. Daarbij worden jonge, nog niet vliegvlugge ganzen in een net gedreven en van een pootring en een gecodeerde donkergroene halsband voorzien, waarna ze weer worden losgelaten.

Sommige mensen vinden het geen gezicht en niet erg natuurlijk. Dat is ook zo, maar de ringen en halsbanden zijn niet schadelijk voor de gans, want ze zijn gemaakt op de groei. De ganzen hebben er geen last van. Het ringen gebeurt op verschillende plaatsen in Nederland, ook in grote steden als Groningen, Utrecht, Den Bosch en Eindhoven. Op 6 juli is voor het eerst ook een ringactie gehouden in Tilburg. De meeste Canadese ganzen komen voor in de Reeshof, dus daar zijn op die dag 71 ganzen van een pootring en halsband voorzien. Ziet u dus een gans met een halsband, dan weet u hoe dat komt en wat de bedoeling ervan is.

Het ringen van een gans (foto Willy van den Boer)

**Code
doorgeven**

Door het aflezen van de halsbanden en de code in een speciaal daarvoor opgerichte internationale databank in te voeren, komen we aan de weet hoe de populatie Canadese ganzen zich ontwikkelt. Hoe oud worden ze, hoeveel ganzen doen mee aan de voortplanting, waar vliegen ze naar toe, waar foerageren ze en vooral op welk moment van het jaar zijn ze ergens aanwezig? Uit voorlopige interpretaties van de ringgegevens blijken de ganzen meer rond te trekken dan tot nu toe werd gedacht. Van de ganzen die de afgelopen jaren in Den Bosch zijn geringd, werden er al meerdere exemplaren in de Reeshof waargenomen. Ook een Eindhovense gans is dit jaar al in de Reeshof gespot. U kunt bijdragen aan dat onderzoek door een waarneming van een gans met een halsband door te geven. Dat kan door de code met datum en de plaats waar u de vogel hebt waargenomen (straatnaam) te mailen naar ✉gstooker@live.nl, liefst met foto. De code op de halsbanden bestaat uit 3 hoofdletters: de beginletter staat horizontaal en de 2 andere letters staan daar haaks op. Men krijgt dan codes als: DKB of DLG. Uw waarneming wordt ingevoerd in de databank en u krijgt bericht terug over de levensloop van die gans.

Geringde ganzen (foto Willy van den Boer)

Dode Eiken op plagterrein

Berry Staps

Sterfte eiken

Op en rondom het plagterrein zien we al enige tijd dat de Zomereiken het moeilijk hebben. En dat is eigenlijk zwak uitgedrukt, feitelijk gaan er gewoon een aantal dood. Er wordt landelijk al geruime tijd melding gemaakt van flinke sterfte van de Inlandse eik. Dit dateert al van rond de jaren 80 van de vorige eeuw. De sterfte op ons terrein is dus niet uniek. Maar wat is de oorzaak van de sterfte en hebben de activiteiten van de plagwerkgroep ook bijgedragen aan de sterfte. Er worden diverse factoren genoemd waardoor de sterfte veroorzaakt zou kunnen worden. Daarbij wordt aangegeven dat er niet één enkele factor 'de enige' oorzaak kan zijn. Het is een combinatie van factoren.

Enkele daarvan zijn: rotting van de wortels, vraat door insecten, stikstof depositie**, en aanval van Eikenprachtkever

Wortelrot

Laten we eerst naar de rotting van de wortels kijken. Rotting van de wortels is op ons terrein moeilijk te controleren. Maar als je naar de oorzaken van de rotting van de wortels kijkt, zou er best een relatie kunnen zijn. De rotting wordt veroorzaakt door grote wisselingen van de grondwaterstand. Funest daarbij zijn, de lange perioden met hoge waterstand en daaropvolgend, perioden van droogte. Tijdens de perioden van hoge waterstand treedt verrotting op van de kleine haar-wortels. Als daarna een droge tijd aanbreekt, kan de boom onvoldoende vocht opnemen. Daarbij kan verzuring van de bodem de droogtegevoeligheid van de wortels ook nadelig beïnvloeden. De plaggroep heeft altijd gestreefd naar het zoveel mogelijk vasthouden van het water in het terrein. Een van de eerste waterhuishoudings-projecten was het herstellen van de leemkuil. Voor het winnen van het leem zijn in het verleden vele sloten gegraven om het water af te voeren. De leemkuil heeft ook vele jaren zo goed als droog gestaan. Na het dempen van de slootjes staat de leemkuil het jaar rond vol water. Het effect van deze maatregel zal alleen van invloed zijn op de bomen die direct in de nabijheid staan van de leemkuil. De leemlaag voorkomt immers dat het water direct in de zandbodem naar het grondwater loopt. We hebben de slootjes stroomafwaarts op diverse plaatsen afgedamd, waardoor er, zeker in de wintermaanden, veel water blijft staan. In de zomer kan het er echter ook kurkdroog zijn. De grondwaterstand wordt pas recent systematisch bijgehouden door Brabants landschap, dus het is moeilijk te zeggen of de grondwatertrap* erg veel wisselt.

De jaren lange stikstofdepositie** en de effecten van plaggen hebben een verzurende werking op de bodem. De grondwaterstand en de verzuring zouden wel eens de basis kunnen zijn van de eikensterfte.

Insecten vraat

Maar laten we ook nog even kijken naar de vraat van insecten. Door de stikstof depositie** kunnen de bladeren meer eiwitten bevatten. Daardoor zijn de bladeren een goede voedingsbron voor de larven van de Wintervlinder en Eikenbladroller en zou meer vraat van deze soorten kunnen optreden. Wij hebben op ons terrein geen extreme vraat van deze insecten waargenomen. Tenminste niet dat de bomen helemaal kaal gevreten zijn. Een andere soort is de Eikenprachtkever. Deze is niet in staat om een gezonde boom zodanig aan te tasten dat de boom daardoor sterft. Als de boom verzwakt is, zal een aanval van de Eikenprachtkever de dood van de boom versnellen. Dus het kwaad is dan al geschied. De larven onderbreken de sapstroom volledig en de boom zal daardoor eerder sterven. De Eikenprachtkever heeft kennelijk meer succes bij vrijstaande bomen. Een boom waarvan de bast direct wordt beschadigd door de zon is gevoeliger voor de Eikenprachtkever dan een waar de zon niet direct op de bast schijnt. Kennelijk houden de larven wel van een warm zonnetje. Een dichte struiklaag rond de boom voorkomt direct zonlicht op de bast. Bij het plaggen verwijderen wij ook alle houtige opslag als berken, den en Vuilboom. De zon heeft dan vrij spel op de bast.

Inventarisatie

We hebben de vitaliteit van de Zomereik op en rond ons werkterrein geïnventariseerd. Ik heb hierbij de bomen in het beïnvloedingsgebied van de activiteiten in beschouwing genomen. De Amerikaanse eiken zijn niet meegeteld.

Op ons werkterrein staan ongeveer 76 eiken.

Daarvan zijn er: 21 dood

22 matig tot ernstig aangetast

33 vitaal

Uiteindelijk zal 56% sterven.

Opmerkelijk is dat de meeste vitale eiken op de hogere delen van het terrein staan en de meeste dode bomen in de lager delen.

Ik heb willekeurig een paar bomen onderzocht op de larve van de Eikenprachtkever.

Daarbij is de larve op diverse bomen aangetroffen.

Conclusie

De meeste dode en verzwakte bomen staan in de lagere delen van het terrein, daar waar de waterstand juist de grootste 'grondwatertrap' heeft. De verhoging van de waterstand reikt niet zo ver dat de hogere delen daar door beïnvloed worden. De meeste impact op het bodemsysteem kan toegewezen worden aan de verhoging en de wisseling van de waterstand. Vermoedelijk is dat de basis voor de afname van de vitaliteit van de boom. Vervolgens zal de verzwakte boom aan de gevolgen van verzuring, vraat, prachtkever en waarschijnlijk ook de Honingzwam, uiteindelijk het loodje leggen. Het is dus zeer waarschijnlijk dat de sterfte mede worden veroorzaakt door onze werkzaamheden.

Is dit te stoppen?

De bomen die in het gebied staan waar de waterstand is verhoogd, zijn al dusdanig aangetast dat zij niet zullen herstellen na het verlagen van de waterstand. Het verlagen zou overigens de sterfte in de hand werken. Daarnaast heeft de vernatting veel positieve botanische effecten. Doordat de bomen op de hogere delen nog vitaal zijn, is de verwachting dat er niet meer bomen dood zullen gaan. We blijven maatregelen nemen om het water vast te blijven houden. De grondwaterstand zal niet verder verhoogd worden. Bij vitale bomen zullen we in een ruime cirkel rond de boom niet meer plaggen. Hierdoor heeft het effect van verzuring minder impact. Tevens zullen we de struiklaag niet verwijderen. De Eikenprachtkever heeft dan minder succes.

Referentie:

- OBN Natuurkennis: www.natuurkennis.nl
- Compendium voor de Leefomgeving: <http://www.clo.nl>
- Wikipedia

- * De grondwatertrap geeft de fluctuatie van de grondwaterstand aan. Grondwatertrappen worden bepaald aan de hand van de gemiddeld hoogste grondwaterstand in de winter en de gemiddeld laagste grondwaterstand in de zomer.
- ** Stikstofdepositie: het neerslaan van stikstof uit de lucht. De grootste bron van stikstof in natuurgebieden is ammoniak (NH₃). Daarnaast dragen de sectoren verkeer en vervoer (inclusief scheepvaart) en industrie bij door uitstoot van stikstofoxiden (NO_x).

Dode en aangetaste bomen in de periferie van de leemkuil (foto Berry Staps)

2 bijzondere eendagsvliegen

in de Dongevallei

Ad Mol

Lichtvangsten

Guido Stooker onderzoekt met enige regelmaat de nachtvlinders in de Dongevallei door middel van een wit vanglaken en een sterke UV-lamp. Op 16 augustus j.l. had Guido de insectenwerkgroep van de KNNV-afd. Tilburg uitgenodigd voor een dergelijke lichtvangst in de Dongevallei ten zuiden van de Reuverlaan. Aanwezig waren - naast Guido - Cor Borghouts (kevers), Theo Peeters (micro-wespjes), Tineke Cramer (vlinders) en ondergetekende (een aantal kleinere insectengroepen). Hoewel het best gezellig was, bleken de resultaten die avond een beetje pover. Dat kwam ondermeer door de lage temperatuur (12,5°C), een onbewolkte hemel en volle maan, allemaal factoren waarvan bekend is dat ze een nadelig effect hebben op de nachtelijke activiteit van vlinders en andere insecten. Toch valt er een succesje te melden door de vangst van twee bijzondere eendagsvliegen, *Caenis lactea* en *Ephoron virgo*.

Eendagsvliegen

De term 'eendagsvlieg' wordt spreekwoordelijk gebruikt voor iets of iemand met een zeer kortstondig succes. Minder bekend is dat eendagsvliegen of haften (Ephemeroptera) een interessante insectengroep vormen waarvan in de loop der jaren 59 soorten in ons land zijn gevonden. De larven van alle inlandse soorten leven aquatisch en zijn in het algemeen erg gevoelig voor een slechte waterkwaliteit. Met name de zuurstofcondities spelen daarbij een belangrijke rol. Vanwege deze gevoeligheid zijn nogal wat soorten uit ons land verdwenen, waaronder een groot aantal kenmerkende soorten van onze grote en kleine rivieren en beken. Wel zijn er twee lichtpuntjes: soorten die als larve leven in stilstaand water zijn niet verdwenen en sommige van de verdwenen soorten van stromend water beginnen terug te komen. Dat laatste is het gevolg van waterkwaliteits-verbetering en inrichtingsmaatregelen in de vorm van beek- en rivierherstel. De naam 'eendagsvlieg' voor deze insecten slaat overigens niet op de totale levensduur, aangezien de larven - afhankelijk van de soort - enkele maanden tot twee jaar nodig hebben om volwassen te worden. Als de larven eenmaal volgroeid zijn, vervellen ze tot gevleugelde insecten. Eendagsvliegen zijn uniek omdat ze als enige insectengroep nogmaals vervellen als gevleugeld insect. Het eerste gevleugelde stadium wordt subimago genoemd en na de laatste vervelling heten ze imago. Zowel subimago's als imago's hebben geen functionele monddelen zodat ze geen voedsel meer kunnen opnemen. Imago's houden zich alleen bezig met de voortplanting. Bij veel soorten duren de beide gevleugelde stadia - subimago en imago - elk ongeveer 24 uur, maar er zijn ook soorten waarbij het subimaginale stadium slechts 10 tot 15 minuten duurt en het imago maximaal nog enkele uren leeft. Vandaar de naam.

Caenis lactea

Larven van het geslacht *Caenis* zijn 3-6 mm groot en zijn door een compacte bouw goed aangepast aan het leven op de bodem van stilstaand en stromend water. Ze kunnen daar voorkomen in dichtheden van wel 9000 individuen per m². Omdat de imago's slechts enkele uren leven, vinden mannetjes en vrouwtjes elkaar in grote zwermen boven het water in de avondschemering en aan het begin van de nacht. Ze worden sterk aangetrokken door licht. Het was dan ook geen verrassing dat er in de Dongevallei binnen enkele minuten na het ontsteken van de vanglamp om ca. 21.30 uur al enkele tientallen *Caenis* op het vanglaken zaten. Tegen 23.00 uur waren dat er duizenden (foto 1). Omdat *Caenis*-soorten in het veld vrijwel niet kunnen worden herkend en de dieren niet meer terug konden vliegen naar het water, zijn enkele honderden dieren in een buisje alcohol gedaan om later thuis op naam te kunnen brengen. Imago's van *Caenis* behoren met een spanwijdte van 8-12 mm lengte tot de kleinste inlandse haften en zijn herkenbaar aan één paar melkwitte halfdoorzichtige vleugeltjes en 3 lange staartdraden. Andere soorten haften hebben meestal twee paar doorzichtige vleugels.

In totaal komen zes soorten *Caenis* in ons land voor, drie daarvan vrijwel alleen in stilstaand water, twee in stromend water en één soort in beide. Bij het bekijken van een selectie van ca. 80 mannetjes uit de Dongevallei bleken drie soorten aanwezig: één exemplaar van *Caenis robusta*, acht exemplaren van *Caenis horaria* en de rest was *Caenis lactea*. Alle drie zijn het soorten van stilstaand water en de twee eerstgenoemde zijn zeer algemeen in ons land. Een verrassing echter was de aanwezigheid van *Caenis lactea*. Deze soort is pas in 1983 met zekerheid voor ons land herkend (Mol 1983) en is tot nu toe slechts weinig in ons land gevonden. Er zijn enkele onbevestigde meldingen van vondsten van larven in Noord-Brabant, maar de Dongevallei is de eerste locatie in onze provincie waar *Caenis lactea* met zekerheid is aangetoond aan de hand van volwassen dieren. Het feit dat van beide andere soorten *Caenis* slechts enkele exemplaren zijn waargenomen kan te maken hebben met een verschil in vliegperiode. Daarover is nog niet zo veel bekend.

Een aantal *Caenis lactea* op het laken onder de lamp op 16 augustus 2016 (foto Tineke Cramer)

Schoraas

Naast *Caenis lactea* verschenen er om ca. 23.30 uur ineens twee vrouwtjes van *Ephoron virgo* op het laken. De Nederlandse naam 'schoraas' voor deze soort werd in Limburg langs de Maas gebruikt omdat zwermende *Ephoron*'s massaal met licht werd gelokt en er ballen van werden gekneed die bij het vissen als aas werden gebruikt. Terwijl *Caenis lactea* een van de kleinste haften is, behoort *Ephoron virgo* met 36-38 mm spanwijdte tot de grotere haften in ons land. Deze soort heeft twee paar melkwitte vleugels waarvan de grote driehoekige voorvleugels het meest opvallen (foto bladzijde 23). *Ephoron virgo* leeft als larve in grote en kleinere rivieren. Net als veel andere kenmerkende soorten uit dat habitat heeft *E. virgo* in de 20^e eeuw sterk te lijden gehad onder riviernormalisatie en een slechte waterkwaliteit. Vanaf de dertiger jaren gold de soort als uitgestorven in ons land (Mol 1981). In 1991 werd *Ephoron virgo* echter weer in de Rijn gevonden, vlak bij de Duitse grens en een jaar later bleek de soort al op veel plaatsen in de Beneden-Rijn en -Maas aanwezig te zijn tot aan Werkendam in het westen toe (Vaate et al. 1992). De soort is weer terug en haalt elk jaar de krant. Ook *Ephoron virgo* is namelijk een 'echte' eendagsvlieg die in augustus in de late avondschemering in grote zwermen boven de grote rivieren te zien is, om na enkele uren dood in het water te vallen. Door de grootte van de dieren bieden deze zwermen een fascinerende aanblik. Dat was ook vroeger al, al had men toen soms een andere verklaring voor dit verschijnsel. Volgens de 'Maasbode' uit 1877 waren het geen vliegen, maar zielen van afgestorvenen. Het is de vraag waar beide dieren uit de Dongevallei vandaan zijn gekomen. Het lijkt niet waarschijnlijk dat deze soort zich in de Donge voortplant. Dat riviertje is te klein en stroomt te weinig. De dichtstbijzijnde populatie is te vinden in de Beneden-Merwede en de Biesbosch. Bekend is dat *Ephoron virgo* omstreeks half augustus tussen 21.30 en 22.00 uur begint te zwermen. Het feit dat beide vrouwtjes pas om 23.30 op het laken verschenen kan er dus op wijzen dat ze van grotere afstand naar Tilburg zijn gevlogen.

Een vrouwtje van *Ephoron virgo* op het vanglaken op 16 augustus 2016 (foto Tineke Cramer)

Literatuur

Mol, A.W.M., 1981. Some preliminary notes on the distribution patterns of Ephemeroptera in the Netherlands: 67-71. In: J. Van Tol & P.J. van Helsdingen (ed.), Methods and results of E.I.S. mapping schemes in the Netherlands. - Nieuwsbrief European Invertebrate Survey – Nederland 10.

Mol, A.W.M., 1983. *Caenis lactea* (Burmeister) in the Netherlands (Ephemeroptera: Caenidae). - Entomologische Berichten 43: 119-123.

Vaate, B. bij de, A. Klink & F. Oosterbroek, 1992. The Mayfly, *Ephoron virgo* (Olivier), back in the Dutch parts of the rivers Rhine and Meuse. - Hydrobiological Bulletin 25: 237-240.

Natuurmuseum Brabant activiteiten 4^e kwartaal 2016 Spoorlaan 434, Tilburg

Datum	Activiteit
11 oktober	lezing Dieren van Jeroen Bosch
14 oktober	bekendmaking kidsproof musea
15 / 31 oktober	Rabobank Museumweek
8 november	lezing Jupiter
13 december	lezing Dieren in Brabant

Lezingen reeks Start op 11 oktober

In de donkere maanden van het jaar, van oktober tot en met maart, organiseert het museum samen met astronomievereniging WEGA, het IVN en de KNNV een boeiende serie (gratis!) lezingen. Het is een mix tussen geologische, astronomische en natuur-gerelateerde onderwerpen, als het even kan met een link naar een lopende tentoonstelling in het museum. Voor het seizoen 2016-2017 is er een mooi programma samengesteld, met lezingen over Pluto en Jupiter, de grote grazers, de ENCI-groeve waar mosasaurus Lars is gevonden en een lezing over de Dieren van Jeroen Bosch. De lezingen vinden elke tweede dinsdagavond van de maand plaats, van 20.00 tot ca 22.00 uur in het museumtheater. Vanaf 19.30 uur kunt u in het museumcafé terecht voor een kop koffie, na afloop kunt u er nog even napraten. Vanaf eind september is de nieuwe lezingenflyer beschikbaar en op de website van het museum te vinden. De data vindt u ook hierboven. Noteert u ze vast?

Kidsproof en TripAdvisor

‘Uitmuntend’ en vijf jaar op rij het meest Kidsproof? In oktober worden de titels “Meest kidsproof museum” weer uitgereikt aan musea die aantrekkelijke tentoonstellingen en educatieve programma’s presenteren voor kinderen. In elke provincie is een titel te vergeven. Het is de vijfde verkiezing en tot nu toe won Natuurmuseum Brabant elk jaar de titel. Ook dit jaar ziet het er goed uit, maar het blijft altijd spannend. Deze zomer ontving het museum het predicaat “Uitmuntend” van de website “TripAdvisor”. Dit predicaat wordt uitgereikt aan "accommodaties, attracties en restaurants die consistent geweldige reizigersbeoordelingen ontvangen". Dat was dus alvast goed nieuws!

**BOS is
geopend !**

Sinds september is op de tweede verdieping een nieuwe zaal geopend: BOS, Beleef Ontdek Samen. Een prachtige zaal om op ontdekking te gaan voor kinderen van 4-8 jaar, en hun ouders. Voor het museum een primeur, omdat voor het eerst een tentoonstelling wordt gemaakt die vier keer per jaar verandert. BOS heeft namelijk alles te maken met de vier seizoenen-zoveel zelfs dat de zaal vier keer per jaar met het jaargetijde mee verandert. Een belevenis!

Met inzet van hun zintuigen, nieuwsgierigheid en fantasie kunnen de kleintjes BOOM (een virtuele boom) helpen groeien. Daarvoor doen ze kleine opdrachten die aansluiten bij hun interesse of wat hen prikkelt op dat moment. In de knusse en beetje magische zaal vol mooie materialen en technische hoogstandjes kunnen ze experimenteren- door hun hele lijf te bewegen kunnen ze bijvoorbeeld het landschap beïnvloeden in een enorme digitale vloerprojectie. Alle zintuigen komen aan bod om de sfeer van het seizoen op te snuiven.

BOS vindt u op de tweede verdieping, in de zaal tegenover *Uitsterven*. Het achterste gedeelte van de trein is hiervoor weggehaald.

Eind december verandert de zaal weer in een winters bos!

Boomjong BOS (foto Natuurmuseum Brabant)

Witte gij ut?

Rob Vereijken

Witte bloem in vijverrand

In de vorige Oude Ley beschreef José Langens een plots opgedoken plant bij haar vijver. De plant met dunne opgaande stengels droeg witte bloemen met vijf kroonbladeren en veel meeldraden. Of het een wilde of tuinplant is, weten we nog niet. Haar oproep heeft een reactie opgeleverd van Aad van Diemen. Het deed een gooi naar het goede antwoord. De plant die nog het meest in de richting kwam, was volgens hem *Geranium asphodeloides* 'Alba'. Deze lijkt inderdaad oppervlakkig wel op de tuinplant van José, maar week er toch nog te veel van af. De witte bloemen hebben wel twintig meeldraden en het blad was mooi drie-talig. Mogelijk dat er toch nog wat lezers een naam te binnen schieten. Om de bloem wat beter te zien, kun je ook eens in de kleurenitgave van de Oude Ley op de website van onze vereniging kijken.

driedelige blaadjes van de plant (foto José Langens)

Witte bloemetje (foto José Langens)

Vreemde vlier?

Frances van Lipzig is nog maar kort lid van de KNNV. Ze is erg geïnteresseerd in de natuur en volgt daarom ook de IVN gidsenopleiding. Tijdens een wandeling van de cursus op Gorp de Ley vond zij langs het wandelpad naar de Nieuwe Hoef een vreemde plant. Hij stond in een lichtere spot tussen de Beuken in de beukenlaan. De ongeveer 1 meter hoge plant viel op door zijn mooie bladvorm. Het leek een zaailing met heel opvallend gezaagd blad. Dichterbij bekeken, zag het er uit als een vlier en bij aanraking van de 'stam' rook het ook als een vlier. Tijdens de cursus had Frances een verhaal gehouden over de vlier in al zijn finesses. Daarbij was ze geen exemplaar met deze bladvorm tegengekomen. De soort kende ze niet, want het was geen Gewone vlier, Peterselievlier (*Sambucus nigra*, var. *laciniata*) of Kruidvlier.

Wie herkent deze plant wel? Misschien is het helemaal geen vlier, of hebben we hier iets heel erg leuks en nieuws van een heel oude bekende struik ontdekt? Zij wil heel graag dit probleem aan de lezers voorleggen en is natuurlijk ook heel benieuwd of er inderdaad een grote kennis van de natuur aanwezig is binnen de KNNV. Graag dus veel reacties en laat mij en Frances niet in de steek.

Vreemde vlier (foto Frances van Lipzig)

Detail van vreemde plant (foto Frances van Lipzig)

Graag nieuwe reacties en vragen

Heeft u een idee wat de wit bloeiende plant en de vreemde vlier zou kunnen zijn, heeft u zelf vragen of doet u een onbekende waarneming, stuur gerust uw ideeën in. In de volgende Oude Ley wordt daar dan aandacht aan besteed. Reacties tot 21 november 2016 kunnen in de volgende aflevering verwerkt worden.

Berichten naar: Redactie Oude Ley,
t.a.v. Witte gij ut?/Rob Vereijken,
Pironstraat 7, 5041 GJ Tilburg.
☎ 013-5438841 of ✉ rob.vereyijken@planet.nl

Wandelprogramma IVN-afdeling Tilburg

Uitnodiging

IVN afdeling Tilburg nodigt alle KNNV-leden uit om een keer mee te doen met één van haar activiteiten. Hieronder staat het wandelprogramma voor het 4e kwartaal van 2016. Dit zijn openbare wandelingen. Indien een wandeling wegens omstandigheden niet door kan gaan dan wordt dat tijdig aangegeven in de digitale nieuwsbrief van de IVN afdeling Tilburg. Hoe u zich kunt aanmelden voor de digitale nieuwsbrief vindt u op onze site www.ivntilburg.nl. Voor meer info: [✉ natuurgidsen@ivntilburg.nl](mailto:natuurguidsen@ivntilburg.nl)

Zondag 30 oktober

Start

Vertrekpunt

Paddenstoelenwandeling De Brand, Udenhout

10.00 - 12.00 uur

Kasteel de Strijdhoeve Schoorstraat 14 5071 RA Udenhout

Zondag 27 november

Start

Vertrekpunt

Kerkeindseheide, Berkel-Enschot

10.00 - 12.00 uur

Vóór Eindhovenseweg 10, 5056 RB Berkel-Enschot rechtsaf

Zondag 8 januari

Start

Vertrekpunt

De Oude Warande, Tilburg

10.00-12.00 uur

Parkeerterrein UvT bij het begin van de Warande

Coördinatoren van de werkgroepen:

Dongevallei:	Guido Stooker 06 - 12215643 gstooker@live.nl
Foto's:	Marcelle Leoné 013 - 4557220 wgr.natfototilburg@gmail.com
Geologie:	Hans Zaaijer 0411 - 623014 hzaaijer@kpnplanet.nl
Insecten:	Theo Peeters 013 - 4560116 ptheo@xs4all.nl
Kaaistoep:	Jaap van Kemenade 06 - 53941104 jaap.van.kemenade@twm.nl
Korstmossen:	Bart Horvers 013 - 4564033 ncmhorvers@gmail.com
Mossen:	Maarten Mandos 013 - 5050930 mmandos@xs4all.nl
Paddenstoelen:	Ger Bogaers 013 - 4635051 ger.bogaers@hetnet.nl
Plaggen:	Berry Staps 013 - 5347070 stapspoppel@hetnet.nl
Planten:	Loes van Gorp 013 - 5423672 loesvangorp@gmail.com
Stadsnatuur:	Rob Vereijken 013 - 5438841 rob.vereyijken@planet.nl
Vogels:	Ben Akkermans 013 - 5362107 b.a.r.akkermans@planet.nl
Zoogdieren:	Bas Dielen 06 - 53979274 dielen.bas@gmail.com

Contributie:

Gewone leden	: € 27,50
Huisgenootleden	: € 12,50
Jongeren t/m 25 jaar	: € 15,00
Buurleden (leden die al lid zijn van een andere afdeling)	: € 12,50
Abonnement Oude Ley	: € 15,00

Ledenadministratie:

Marie-Cécile van de Wiel
Veldhovenring 27, 5041 BA Tilburg
013 – 5436541 | secretaris@tilburg.knnv.nl
Rekeningnummer van de afdeling:
NL03 TRIO 0390 253391 t.n.v. KNNV-afd. Tilburg

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas

DRUKWERK

Secretariaat KNNV-afd. Tilburg
Veldhovenring 27
5041 BA Tilburg